

บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

The Role of School Morality Teaching Monks

ดวงใจ แสงฉาย¹

Duangjai Saengchai

บทคัดย่อ (Abstract)

บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติ เพื่อดึงศักยภาพของผู้เรียนตลอดจนการปลูกฝังทัศนคติในการใช้ชีวิต ผ่านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย สร้างแรงจูงใจ เต็มไปด้วยบรรยากาศของความ สนุกสนาน เช่น อภิปรายประกอบการนำเสนอ ซึ่งเพียบพร้อมไปด้วยภาพนิ่งและเคลื่อนไหวที่มีความหมาย ตื่นตาชวนติดตาม กิจกรรมการวาดภาพ Mind Map กิจกรรมการตั้งคำถามจากภาพ กิจกรรมต่อไม้ขีดไฟ การต่อไม้จิ้มฟัน กิจกรรมการอ่าน ทั้งที่เป็นกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมเดี่ยว ตลอดจนยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย กิจกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคยและใกล้ชิด มีความหมายและเข้าใจง่าย จดจำได้นาน ส่วนตัวผู้สอนนั้นเป็นกิจกรรมที่มีต้นทุนการผลิตไม่สูง แต่ ต้องใช้เวลาในการคิดเพื่อให้ได้ผลงานสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ

คำสำคัญ (Keywords): บทบาท; พระสอนศีลธรรม

Abstract

The role of morality teaching monks in schools should be to organize teaching and learning activities for students to analyze, think about, solve problems, and take action in order to draw out the potentials of students as well as to inculcate attitudes in life through various activities and teaching media, to motivate that filled with an atmosphere of fun such as discussions and presentations which is complete with meaningful still and moving images that are Exciting and inviting to follow. Mind map drawing activity, questioning activity from pictures matchmaking activity, connecting toothpicks reading activities, both group and individual activities as well as giving examples to accompany the explanation. These activities are familiar and close to the learners. It is meaningful and easy to

Received: 2021-01-14 Revised: 2021-03-19 Accepted: 2021-04-03

¹ คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Faculty of Buddhism Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Corresponding Author e-mail: Duangjai.Saengchai@outlook.co.th

understand and can be remembered for a long time. For the teacher, it is an activity that does not have high production costs. But it takes time to think in order to produce quality creative work.

Keywords: The Role; School Morality Teaching Monks

บทนำ (Introduction)

ประวัติการแพร่หลายของพระพุทธศาสนาเข้ามาสู่ประเทศไทยนั้น เท่าที่เห็นนิยมถือการแบ่งยุค ตามพระนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาเทววงศ์วโรปการ ที่ทรงไว้ในหนังสือตำนาน พุทธเจดีย์สยาม ซึ่งได้แบ่งไว้เป็น 4 ยุค ดังนี้

ยุคที่ 1 ลัทธิหินยานอย่างเถรวาท

ยุคที่ 2 ลัทธิมหายาน

ยุคที่ 3 ลัทธิมหายานอย่างพุกาม

ยุคที่ 4 ลัทธิลังกาวงศ์

ยุคที่ 1 นั้น หมายถึงพระพุทธศาสนานิกายหินยาน หรือเถรวาทแบบเดิมที่พระโสมณะและพระอุตตระ ศาสนทูตสายที่ 2 ใน 9 สายของพระเจ้าอโศกมหาราช นำเข้ามาสู่ดินแดนสุวรรณภูมิ ตั้งแต่สมัยทวารวดีในพุทธศตวรรษที่ 3 เมื่อชนชาติไทยยังมิได้เป็นใหญ่ในดินแดนแถบนี้ พระพุทธศาสนาแบบนี้ได้เจริญรุ่งเรืองอยู่นาน และมีอิทธิพลสืบเนื่องมา โดยเฉพาะในภาคกลางของไทย จนถึงสมัยที่ชนชาติไทยตั้งตนเป็นใหญ่ได้ในสุโขทัย

ยุคที่ 2 ประวัติของชนชาติไทยที่นับถือพระพุทธศาสนาแบบมหายานนั้น อาจแยกได้เป็น 2 ตอน คือ การรับนับถือของชนชาติไทยในอาณาจักรอัยลาว ผ่านทางประเทศจีนสมัยพระเจ้าเม้งตี้ ในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 7 เป็นตอนหนึ่ง และตอนที่ 2 แยกเป็น 2 ระยะ คือ ครั้งแรกในสมัยที่อาณาจักรศรีวิชัยรุ่งเรือง ราว พ.ศ.1300 กษัตริย์แห่งอาณาจักรศรีวิชัยผู้นับถือพระพุทธศาสนานิกายมหายาน มีเมืองหลวงอยู่ที่สุมาตรา ได้แผ่อำนาจเข้ามาถึงแหลมมลายู ได้ดินแดนตั้งแต่จังหวัดสุราษฎร์ธานีลงไปไว้ในครอบครอง พระพุทธศาสนานิกายมหายานจึงแผ่เข้ามาในภาคใต้ของประเทศไทย ครั้งที่สองในสมัยลพบุรี ขอมแผ่อำนาจเขตเข้ามาครอบครองประเทศไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางทั้งหมด ในราว พ.ศ. 1550 พระพุทธศาสนาแบบมหายาน ซึ่งขอมรับมาจากศรีวิชัยจึงแผ่เข้ามาในดินแดนแถบนี้พร้อมด้วยภาษาสันสกฤต และได้เจริญคู่เคียงกับพระพุทธศาสนาแบบหินยานที่มีมาแต่เดิม

ยุคที่ 3 ในราว พ.ศ.1600 พระเจ้าอโนรุธมหาราชหรืออโนรธามังช่อเรื่องอำนาจแผ่อำนาจจักรพุกามเข้ามา ได้อำนาจเขตล้านนาและล้านช้าง พระพุทธศาสนาหินยานแบบพุกามที่กษัตริย์องค์นี้นับถือจึงแผ่เข้ามาในดินแดนแถบนี้ด้วย

ยุคที่ 4 เมื่อชนชาติไทยเป็นอิสระจากขอม ตั้งอาณาจักรสุโขทัยขึ้น ครั้นถึง พ.ศ.1820 พ่อขุนรามคำแหงได้ขึ้นครองราชย์ ได้ทรงสดับกิตติศัพท์พระสงฆ์ที่ไปศึกษาที่ลังกา กลับมาสั่งสอนอยู่ที่นครศรีธรรมราช มีความรอบรู้พระธรรมวินัย และมีวัตรปฏิบัติน่าเลื่อมใส จึงได้ทรงอาราธนาขึ้นมา

ตั้งสำนักและเผยแพร่คำสอน ณ กรุงสุโขทัย เรียกชื่อพระพุทธศาสนานิกายหินยานตามแหล่งที่มาว่า ลัทธิกวังค์ และเป็นแบบที่เจริญรุ่งเรืองสืบมาจนเป็นศาสนาประจำชาติไทยถึงทุกวันนี้ (พระศรีวิสุทธิโมลี (ประยูรธ ปยุตโต), ๒๕๑๓)

จากยุคที่ 4 หรือยุคสุโขทัย ราว พ.ศ.1800 นี้เองที่ทำให้มองเห็นความสัมพันธ์และความสำคัญ ที่พระพุทธศาสนาเริ่มเข้ามาในชีวิตคนไทยมากขึ้น และในสมัยนี้เป็นสมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติแห่งอิสรภาพต่อเนื่องกันเป็นของตนเอง มีระบบการและผลงานสร้างสรรค์ พร้อมทั้งหลักฐานต่างๆ ที่ชี้แจงได้ว่า เมื่อพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเสด็จขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ.1820 แล้ว พระองค์ได้แผ่ขยายอาณาเขตออกไปอย่างกว้างขวาง รวมทั้งทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองให้ก้าวหน้า ทรงบำรุงพระพุทธศาสนาและการศึกษา โดยอาราธนาพระสงฆ์ลัทธิกวังค์ ผู้รอบรู้พระไตรปิฎกจากนครศรีธรรมราชมาพำนักในกรุงสุโขทัย ดังความปรากฏในศิลาจารึกหลักที่ 1 ว่า “พ่อขุนรามคำแหงกระทำไยทานแก่มหาเถร สังฆราชปราชญ์เรียนจบปิฎกไตร หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคนลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา” พระสงฆ์ลัทธิกวังค์ที่มาจากนครศรีธรรมราชพำนักอยู่ ณ วัดอรัญญิกนอกเมือง พ่อขุนรามคำแหงเสด็จไปนมัสการเป็นประจำทุกวันพระกลางเดือน และสิ้นเดือน นอกจากนั้นประชาชนชาวสุโขทัยยังเป็นผู้ยึดมั่นในศาสนา รวมทั้งกษัตริย์ในสมัยสุโขทัยทุกๆ พระองค์

เมื่อถึงสมัยพระเจ้าลิไท เสด็จขึ้นครองราชย์เมื่อ พ.ศ.1897 ทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข บำรุงพระศาสนาด้วยการสร้างเจดีย์ วิหาร และสังฆาวาส บำรุงการเล่าเรียนพระไตรปิฎก ทรงสร้างปราสาทราชมนเฑียรสถาน แล้วทรงเผด็จสงฆ์ให้เข้าไปเรียนพระไตรปิฎกในบริเวณมหาปราสาทนั้น ทรงรับภาระสั่งสอนศีลธรรมแก่ประชาชน (กรมศิลปากร, ๒๕๒๓)

จากสมัยสุโขทัยจนถึงสมัยอยุธยา โดยเฉพาะสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ นอกจากทรงจัดการปกครองบ้านเมืองให้มีระเบียบเรียบร้อยและเข้มแข็งอย่างดีแล้ว พระองค์ได้ทรงทำนุบำรุงพระศาสนาเป็นการใหญ่ รวมถึงทรงผนวชใน พ.ศ.2005 จากนั้นประเพณีการบวชเรียนจึงถือเป็นเรื่องสำคัญ รวมทั้งประชาชนนิยมสร้างวัดมากขึ้น แม้หลังจากสมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแล้วก็ตาม

สมัยธนบุรีและรัตนโกสินทร์ จากรัชกาลที่ 1 ถึงรัชกาลที่ 4 ช่วงสมัยกรุงธนบุรีทรงสร้างวัดเพิ่มเติม เนื่องจากอยู่ในระยะสร้างกรุงใหม่ รวมทั้งโปรดให้อาราธนาพระสงฆ์ที่มีศิลาจารวัตรมาพำนักในเมืองใหม่ สมัยรัชกาลที่ 1 ของกรุงรัตนโกสินทร์ทรงโปรดให้มีการทำสังคายนาพระไตรปิฎกขึ้นที่วัดมหาธาตุ โปรดบำรุงการเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ให้ราชบัณฑิตบอกหนังสือพระในพระบรมมหาราชวัง สมัยรัชกาลที่ 2 สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงขยายหลักสูตรการเรียนบาลีออกไปจาก 3 คือ เปรี๊ยะตรี เปรี๊ยะโท เปรี๊ยะเอก เป็น 9 ประโยค สมัยรัชกาลที่ 3 ทรงส่งเสริมการสร้างวัดเพิ่มมากมาย รวมถึงอุปถัมภ์พระสงฆ์มากขึ้น มีพระสงฆ์บวชมากเป็นพิเศษกว่าสมัยก่อนๆ ทรงส่งเสริมการศึกษาพระพุทธศาสนา จัดสอบในวัดที่สถิตสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวหรือในพระบรมมหาราชวัง พระราชทานอุปถัมภ์แก่พระภิกษุสามเณรที่สอบได้ตลอดถึงโยมบิดามารดาต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 4 ได้ทรงพยายามหาทางให้พระภิกษุสามเณรเคร่งครัดในความประพฤติปฏิบัติต่างๆ และได้ทรงพระราชทานอุปถัมภ์บำรุงกิจการพระศาสนาสืบมาโดยลำดับ

ความเป็นมาและบทบาทของพระสงฆ์ต่อการศึกษาในไทย

การเรียนการสอนในสมัยก่อนที่จะมีเป็นแบบแผน เช่น เป็นรูปชั้นเรียน มีกำหนดเวลาแน่นอนตายตัว อย่างโรงเรียนในความหมายของปัจจุบันนั้นยังไม่มี ทั่วไปเป็นการเรียนการสอนอย่างไม่เป็นระบบขึ้นกับครูผู้สอน และตามแต่สถานที่ซึ่งแวดล้อมอำนวย ส่วนมากลูกชาวบ้าน เมื่อมาเรียนสามารถอ่านเขียนตัวพยัญชนะและแจกลูกถึงแม่เฒ่าแล้ว ก็มักจะลาพระอาจารย์กลับไปอยู่บ้านเพื่อช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพ ถ้าพ่อแม่มีกำลังก็ให้ลูกไปเรียนต่อ จนอายุครบวชก็บวชเรียนพระธรรมวินัยต่อไป จะได้เรียนหนังสือขอมหรือภาษาบาลีบ้าง และหากไม่บวชแต่สมัครใจเรียนวิชาชีพใด พ่อแม่ก็มักนำไปฝากพระสงฆ์ที่ท่านมีความรู้ในวิชานั้นๆ เมื่อชาวบ้านนิมนต์ พระที่มีความรู้ไปทำอะไร ลูกศิษย์ก็มักจะได้ความรู้และจดจำไว้จนชำนาญในที่สุด และเมื่อไม่ได้เรียนหนังสือและไม่ได้ไปรับราชการที่เกี่ยวกับหนังสือในวัง ก็ไม่รู้จะเอาความรู้ไปทำอะไรนาน เข้าก็ลืมหมด

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นสมัยของการปฏิรูปการเศรษฐกิจและสังคมครั้งแรกของเมืองไทย งานด้านพระศาสนาก็ได้รับการปรับปรุงด้วย พระองค์ทางโปรดเกล้าฯ ให้มีอาจารย์สอนเลข สอนหนังสือไทยในทุกๆ พระอาราม เนื่องจากทรงมีพระดำริว่า เด็กผู้ชายที่จะสนใจเล่าเรียนหนังสือไทย ลายมือวิชาหนังสือและกระบวนเลขโหรอย่างที่เป็นมานั้นน้อย ส่วนผู้ปกครองก็มีประสงค์จะให้บุตรหลานของตนได้เรียน แต่เมื่อนำไปฝากไว้กับพระก็จะมีเด็กที่เอาใจใส่จะได้วิชาไปน้อย หากเป็นเช่นนั้นผู้ที่เรียนรู้หนังสือไทย ลายมือ และเลขไทยก็จะเสื่อมสูญ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งพระราชอาคณະ พระครูฐานานุกรมเปรียญที่ได้รับพระราชทานนิตยภัตตามฐานาศักดิ์ในพระอารามหลวง สำหรับจะได้สั่งสอนพระภิกษุสามเณร ศิษย์วัด

เหตุที่ทรงมีพระดำริให้เริ่มมีการสอนที่วัด เนื่องจากการศึกษาของไทยแต่เดิมมา ศูนย์กลางจะมีอยู่ 2 แห่ง คือ วัดกับวัง เนื่องจากสถานที่ทั้งสองแห่งนั้นเป็นที่รวมความรู้ ศิลปและช่างฝีมือ แต่วังเป็นสถานที่ที่คนทั่วไปเข้าไม่ถึง คนส่วนมากจึงมุ่งเข้ารับการการศึกษาในวัด เนื่องจากมีแพร่หลายในทุกถิ่น เป็นสถานที่ที่เปิดสำหรับคนทั่วไป เป็นศูนย์กลางและเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ประชาชนส่วนใหญ่

จากเหตุผลดังกล่าวมาแล้ว พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้มีประกาศโรงเรียนขึ้นเมื่อวันศุกร์เดือน 6 แรม 3 ค่ำ ปีระกา สัปตศก 124 (พ.ศ.2428) โดยใช้วัดเป็นสถานศึกษา ในสมัยรัชกาลที่ 5 การศึกษาที่พระสงฆ์พึงจัดนั้น แบ่งเป็น 2 ตอน คือ วิชาขั้นต้น เช่น หนังสือสอนเพียงอ่านออกเขียนได้ เลขเพียงทำบวก ลบ คูณ หาร สามัญได้ และธรรมจริยาเพียงให้รู้บุญบาปข้อดีๆ ที่ควรรู้ เรียกว่า “มูลศึกษา” วิชาต่อไปนั้นจนถึงสอบไล่ได้ประโยค 1 จึงเป็น “ประถมศึกษา” บริบูรณ์ การศึกษาขั้นมูลศึกษานั้น โดยปกติให้สอนตามวัด เนื่องจากเมื่อรัฐเปิดโรงเรียนขึ้นแล้ว ประชาชนที่อยู่ในบริเวณโรงเรียนก็ส่งบุตรหลานไปเรียนแต่บรรดาศิษย์วัดก็ไม่ได้เรียนต่อ และคนที่ไม่นิยมส่งบุตรหลานมาอยู่วัดเพื่อให้เข้าเรียน แต่ส่งบุตรหลานไปโรงเรียนเลย รัชกาลที่ 5 จึงโปรดให้จัดการศึกษาดังนี้ 1) ตำบลใดมีเด็กที่ไม่มีความรู้อ่านออกเขียนได้ ทำเลขสามัญบวก ลบ คูณ หารได้มากกว่า 30 คน ยังไม่ร้างโรงเรียน แต่ให้สอนทั้งชั้นมูลและประถมศึกษาโดยพระสงฆ์ 2) หากมีนักเรียนมีความรู้พ้นมูลศึกษาขึ้นไปกว่า 30 คน จึงสร้างโรงเรียนประถมศึกษา

การจัดตั้งโรงเรียนให้หาคาสา หรือสถานที่แห่งหนึ่งแห่งใดในวัดใดวัดหนึ่งตั้งเป็นโรงเรียน ส่วนครุฑจากพระสงฆ์ที่มีความรู้สูงพอจะสอนชั้นประถมศึกษาได้มาเป็นครู และพระสงฆ์ที่มาสอน จะได้รับทุนอุดหนุนกว่าปกติจากการแนะนำชักชวนทายกทั้งหลายให้ออกทวัฑย์เกื้อกูล รวมไปถึงการบอกบุญเรียรเพื่อสร้างสถานที่ที่ใช้ศึกษาเล่าเรียนด้วย

นอกจากจัดการเรียนการสอนแล้ว พระสงฆ์โดยเจ้าคณะมณฑลจะดำเนินการสอบไล่ในส่วนของหัวเมือง ส่วนในกรุงเทพมหานคร กระทรวงศึกษาธิการจะดำเนินการสอบไล่เอง

ตั้งแต่อดีตวัดกับวังได้ร่วมมือกันให้การศึกษาแก่ประชาชนมาโดยตลอด จนถึงการจัดการศึกษาแผนใหม่ในสมัยรัชกาลที่ 5 วัดและคณะสงฆ์ยังให้ความร่วมมือจัดการศึกษาของชาติอยู่ โดยเฉพาะในระดับมูลศึกษาและประถมศึกษา และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระสงฆ์เองเป็นผู้จัดการศึกษาหัวเมือง เมื่อถึงสมัยรัชกาลที่ 6 การศึกษาระบบเก่า (ระบบวัด) กับการศึกษาแบบใหม่จึงแยกออกจากกันอย่างเด็ดขาด หน้าที่ทางให้การศึกษาโดยตรงของพระสงฆ์ จึงจำกัดอยู่แต่ในวัดและประชาชนในวงแคบเท่านั้น

อย่างไรก็ตาม จากความสำคัญของวัดและพระพุทธศาสนาในอดีต ทำให้เกิดประเพณีที่สำคัญที่พระพุทศาสนาไปเกี่ยวข้องกับการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน คือ (พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ๒๕๒๙) 1) ประเพณีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน และพระสงฆ์เป็นครูผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน ชาวกรุงและชาวเมืองในปัจจุบันอาจมองไม่ค่อยเห็น แต่สำหรับชาวบ้านในชนบทห่างไกลยังพอมองเห็น แม้ไม่เป็นศูนย์กลางเหมือนแต่ก่อน ก็พอเป็นช่องทางหรือที่พึ่งแหล่งสุดท้าย และ2) ประเพณีบวชเรียน ซึ่งมีความหมายว่าบวชคู่กับเรียน เมื่อบวชแล้วต้องเรียนหรือบวชก็เพื่อเรียน แล้วหมายความว่าเลยไปถึงบวชอยู่แค่เรียน เรียนแล้วใครอยู่พึ่งอยู่ ไม่ใครอยู่พึ่งสีกไป

ในปัจจุบัน บทบาทของพระสงฆ์ในด้านให้การศึกษาแก่ประชาชนนั้น อาจแบ่งได้ดังนี้ 1) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ 2) โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ 3) ธรรมศึกษา และ4) ครูสอนศีลธรรมในโรงเรียน/พระธรรมวิทยากร

บทบาทของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

จากสภาพวิถีชีวิตของชาวไทยในปัจจุบันที่ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงภายใต้กระแสสังคม เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ทำให้เกิดการเบี่ยงเบนทางพฤติกรรม คือละเลยในคุณธรรม ศีลธรรม จริยธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้ได้ส่งผลกระทบต่อเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษาให้หลงผิดและมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปในทางไม่พึงประสงค์ เช่น ขาดระเบียบวินัย เกี่ยวข้องยาเสพติด ทะเลาะวิวาท มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และขาดวินัยในการดำเนินชีวิต ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการปลูกฝังกล่อมเกลียดด้วยหลักธรรมทางศาสนาเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันชีวิตให้มีสำนึกผิดชอบชั่วดี มีสติพิจารณาขังคิด มีจิตใจใฝ่ดีและมีพลังใจที่เข้มแข็ง

โดยนัยนี้ โครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จึงถือกำเนิดขึ้นและเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปีงบประมาณ 2546 โดยข้อตกลงความร่วมมือ (MOU) ระหว่าง กระทรวงวัฒนธรรมกับกระทรวงศึกษาธิการ ในการสนับสนุนให้พระภิกษุสงฆ์เข้าไปสอนในโรงเรียนทั้งระดับประถมศึกษา

มัธยมศึกษา และอาชีวศึกษา ซึ่งในระยะแรก รัฐบาลได้ จัดสรรงบประมาณให้กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม จำนวน 10,000,000 บาท เพื่ออุดหนุนเป็นค่าใช้จ่ายถวายพระที่เข้าไปสอนในสถานศึกษาระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษาทั้งส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จำนวน 800 รูป โดยมีวัตถุประสงค์แรกเริ่มคือ

1. เพื่อจัดพระสงฆ์ที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งในด้านปริยัติและปฏิบัติเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนในระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอาชีวศึกษา
2. เพื่อให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมของพระพุทธศาสนา
3. เพื่อปลูกฝังให้นักเรียน นักศึกษา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถนำความรู้และคุณธรรมไปบูรณาการพัฒนาคูณภาพชีวิตได้อย่างเหมาะสมและมีความสุข

อย่างไรก็ตามจากการดำเนินงานพบว่า สถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการมีความต้องการพระในโรงเรียน โดยเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 58,071 รูป จากการสำรวจพบว่า โรงเรียนวิถิพุทธ จำนวน 10,000 กว่าโรงเรียน มีความต้องการพระสงฆ์ไปให้ความรู้แก่นักเรียนอย่างสม่ำเสมอ ดังนั้นในปีงบประมาณ 2548 จึงได้เพิ่มจำนวนพระสอนศีลธรรมให้ครอบคลุมสถานศึกษาทั่วประเทศ ในอัตราส่วนพระ 1 รูปต่อ 1 ตำบล โดยจะขยายเพิ่มอีก 4,000 รูป เป็นการนำร่อง และได้เสนอของบประมาณงบกลางจากรัฐบาลเพื่ออุดหนุน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายของพระรูปละ 2,000 บาทต่อเดือน รวมเป็นเงิน 96,000,000 บาทต่อปี และงบประมาณอีกจำนวนหนึ่งเพื่อการจัดทำหนังสือ อุปกรณ์การเรียนการสอน การพัฒนาศักยภาพการสอน การติดตามประเมินผล

ตลอดระยะเวลาของการดำเนินโครงการฯ คือ ปีงบประมาณ 2548 – 2550 ได้มีพัฒนาการโดยลำดับ อาทิ การได้รับอนุมัติงบกลางจากคณะรัฐมนตรี เพื่ออุดหนุนโครงการพระสอนศีลธรรม จากครั้งที่ 1 วันที่ 26 เมษายน พ.ศ.2548 จำนวน 4,000 รูป ครั้งที่ 2 วันที่ 1 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2549 จำนวน 6,000 รูป และครั้งที่ 3 วันที่ 23 เดือนมกราคม พ.ศ.2550 ได้รับอนุมัติเพิ่มเป็นจำนวน 10,000 รูป อีกทั้งประมาณการในปี พ.ศ.2551 จะได้รับอนุมัติเป็น 20,000 รูป เช่นกันในปีงบประมาณโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ไปตั้งที่กระทรวงศึกษาธิการ พร้อมทั้งมอบหมายให้มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยเป็นผู้รับผิดชอบหลักในการดำเนินโครงการฯ

กระบวนการดำเนินงานของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

ก. การคัดเลือกโรงเรียนและการกำหนดให้พระสอนในโรงเรียน

นับจากเริ่มต้นของการดำเนินโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนที่เริ่มในปี พ.ศ.2548 ได้กำหนดแนวทางในการคัดเลือกโรงเรียนสำหรับพระสอนศีลธรรม ดังนี้

1. เจ้าคณะจังหวัดร่วมกับผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา และศึกษานิเทศก์ เขตการศึกษา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด พิจารณาคัดเลือกโรงเรียนตามความเหมาะสมในแต่ละบริบท โดยพิจารณาจากโรงเรียนในตำบล อำเภอ และจังหวัดตามลำดับ ดังนี้

- 1) เป็นโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการวิสุทธิพุทธในตำบล อำเภอ จังหวัดนั้นๆ
- 2) เป็นโรงเรียนที่อยู่ในตำบล อำเภอ จังหวัดที่มีความเสี่ยงที่มีผลต่อพฤติกรรมเบี่ยงเบนของนักเรียน นักศึกษาสูง และหรือโรงเรียนมีความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่ต้องร่วมแก้ปัญหาเชิงพฤติกรรมของนักเรียน นักศึกษา
- 3) เป็นโรงเรียนที่มีห้องจริยศึกษาที่พระสามารถใช้เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา สามารถจัดกิจกรรมที่นำหลักธรรมสู่การปฏิบัติจนเป็นวิถีชีวิต
- 4) เป็นโรงเรียนที่พระสามารถเดินทางไปสอนได้สะดวก
2. เขตการศึกษาประกาศผลการคัดเลือกโรงเรียนที่เข้าร่วมโครงการพระสอนศีลธรรม
3. เขตพื้นที่การศึกษาแจ้งโรงเรียนที่ได้รับคัดเลือก และชี้แจงวัตถุประสงค์ตลอดจนแนวทางในการดำเนินการของโรงเรียนเกี่ยวกับการจัดพระเข้าสอนในแต่ละช่วงชั้น
4. สำนักงานเจ้าคณะจังหวัด สำนักงานงานวัฒนธรรมจังหวัด แจ้งพระให้ปฏิบัติหน้าที่สอนในโรงเรียนและประสานกับโรงเรียน ตลอดจนสนับสนุนให้การปฏิบัติงานของพระเป็นไปอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพ
5. การจัดให้พระสอนในโรงเรียนสำนักงานเจ้าคณะจังหวัด ผู้อำนวยการเขตพื้นที่การศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพิจารณาตามความเหมาะสม โดยพระ 1 รูป อาจเข้าสอนในสถานศึกษาใกล้เคียงได้มากกว่า 1 โรงเรียนขึ้นอยู่กับบริบทและความเป็นไปได้ของพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

อนึ่งเมื่อโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนของจังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี และสมุทรสงคราม ได้ปรับโอนให้วัดหลวงพ่อดธรรมกายาราม อำเภอดำเนินสะดวก จังหวัดราชบุรี ในปีงบประมาณ 2551 จึงได้มีการปรับเพิ่มการรับสมัครและคัดเลือกสถานศึกษาในโครงการฯ ดังนี้

1. สํารวจสถานศึกษาที่ยังคงมีพระสอนศีลธรรมปฏิบัติหน้าที่เพื่อจัดทำฐานข้อมูล
2. ในกรณีที่ขาดพระสอนศีลธรรม อันเนื่องจากการลาออก หรือการย้าย ให้มีการรับสมัครใหม่ โดยคำนึงถึงเกณฑ์ดังนี้ 1) เป็นพื้นที่ซึ่งขาดแคลนและต้องการพระสอนศีลธรรมทั้งสามารถคัดสรรพระสงฆ์ในพื้นที่ซึ่งมีคุณสมบัติตามกำหนดได้ 2) การกำหนดสัดส่วนของพระสอนศีลธรรมต่อขนาดโรงเรียนดังนี้ โรงเรียนขนาด 0 - 120 คน ควรมีพระสอนศีลธรรม 1 รูป โรงเรียนขนาด 121 - 499 คน ควรมีพระสอนศีลธรรม 2 รูป โรงเรียนขนาด 500 - 2,500 คน ควรมีพระสอนศีลธรรม 3 รูป

ข. แนวคิดการเกิดขึ้นของโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน

เมื่อมหาเถรสมาคมได้มีมติเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม 2544 มอบหมายให้พระธรรมวรเมธี เลขาธิการแม่กองธรรมสนามหลวงและพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (สมณศักดิ์ขณะนั้น) อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นผู้แทนพิจารณา สารการเรียนรู้พระพุทธศาสนาในหลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544

พระเทพโสภณ ในฐานะประธานกรรมการจัดทำรายละเอียดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา ได้เสนอต่อ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น ในคราวประชุมเรื่องหลักสูตรใหม่เด็กไทยพัฒนา : หัวใจปฏิรูปการศึกษา ในเวทีแห่งนั้น ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัย ได้เสนอว่า “การสอนวิชาพระพุทธศาสนาให้ได้ผลต้องนำไปบูรณาการเข้ากับชีวิตจริง เพื่ออบรมคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กๆ ไม่มุ่งสอนเฉพาะเรื่องวิชาการ แต่ควรสอนเรื่องคุณธรรมจริยธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนิมนต์พระสงฆ์มาสอนในโรงเรียน เพื่อให้เป็นแบบอย่างทางศีลธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ด้วยการสอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” ปรากฏว่านายกรัฐมนตรีเห็นด้วยกับข้อเสนอดังกล่าว และเห็นชอบให้สาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนามี 1 หน่วยกิต (เรียน 2 ชั่วโมงต่อสัปดาห์) ในระดับมัธยมศึกษา พร้อมให้มีโรงเรียนนำร่องแบบวิพุทธร จังหวัดละ 2 แห่งในปีการศึกษา 2546

คณะรัฐมนตรีมีมติอนุมัติในหลักการตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรมเสนอขอรับการสนับสนุนงบประมาณเพื่อดำเนินการโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน ภายใต้โครงการเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนในชาติ เพื่อยกระดับคุณธรรมจริยธรรม คนในชาติ ตามรอยพระยุคลบาท เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเด็ก เยาวชน นักเรียน นักศึกษา ทั่วประเทศ โดยให้กระทรวงวัฒนธรรมร่วมกับกระทรวงศึกษาธิการ สำนักงบประมาณสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการเป้าหมายคือให้มีพระ 1 รูปต่อสถานศึกษา 1 แห่งในตำบลครอบคลุมพื้นที่ทั่วประเทศ

จากแนวคิดของมติมหาเถรสมาคม และข้อเสนอแนะของ ศ.ดร.ชัยอนันต์ สมุทวณิชผู้บังคับการวชิราวุธวิทยาลัย ขณะนั้น จึงเป็นเหตุกำเนิดพัฒนาจนกลายเป็นโครงการพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน จนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ ครูพระควรนำ “การสอนที่ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยไม่คิดว่าเป็นการเรียน” มาใช้ โดยการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ ผู้สอนเป็นผู้จัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมให้ผู้เรียนใช้เป็นสื่อการเรียนรู้ จึงตั้งใจทโยให้ผู้เรียน จำลองสถานการณ์และแสดงบทบาทสมมติว่าผู้เรียนจะต้องประยุกต์ใช้ความรู้ที่มีเกี่ยวกับงานขณะเดียวกันต้องค้นคว้าเพิ่มเติมในสิ่งที่ยังไม่รู้

โดยสรุปอาจกล่าวได้ว่า ครูพระจะต้องนำหลักการสู่การปฏิบัติจริง จึงจะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ คิดแก้ปัญหา ลงมือปฏิบัติ เพื่อดึงพลังศักยภาพของผู้เรียนตลอดจนการปลูกฝังทัศนคติในการใช้ชีวิตผ่านกิจกรรมและสื่อการเรียนการสอนที่หลากหลาย สร้างแรงจูงใจ เต็มไปด้วยบรรยากาศของความสนุกสนาน เช่น อภิปรายประกอบการนำเสนอ ซึ่งเพียบพร้อมไปด้วยภาพนิ่งและเคลื่อนไหวที่มีความหมาย ตื่นตาชวนติดตาม กิจกรรมการวาดภาพ mind map กิจกรรมการตั้งคำถามจากภาพ กิจกรรมต่อไม้ขีดไฟ การต่อไม้จิ้มฟัน กิจกรรมการอ่านทั้งที่เป็นกิจกรรมกลุ่มและกิจกรรมเดี่ยว ตลอดจนยกตัวอย่างประกอบคำอธิบาย กิจกรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคยและใกล้ชิด มีความหมายและเข้าใจง่าย จดจำได้นาน ส่วนตัวผู้สอนนั้นเป็นกิจกรรมที่มีต้นทุนการผลิตไม่สูง แต่ต้องใช้เวลาในการคิด เพื่อให้ได้ผลงานสร้างสรรค์ที่มีคุณภาพ

เอกสารอ้างอิง (References)

กรมศิลปากร. (2527). *จารึกสมัยสุโขทัย*. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร.

พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต). (2529). *การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รื้อทางออก*.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์.

พระศรีวิสุทธิโมลี (ประยูรย์ ปยุตโต). (2513). *พระพุทธศาสนากับการศึกษาในอดีต” ใน ประชุม
ทางวิชาการเรื่อง พระพุทธศาสนากับการศึกษาในประเทศไทย*. กรมการศาสนา
กระทรวงศึกษาธิการ.